

NUTQ NUQSONIGA EGA BO‘LGAN BOLALAR OTA-ONALARINI LOGOPEDIK KORREKTSION ISHIGA JALB ETISH

Jumanazarova Gullola Yoqubjanovna,

Toshkent Kimyo xalqaro universiteti Namangan filiali v.b.dotsenti, (PhD)

E-mail: gullolajumanazarova503@gmail.com

Abdullayeva Gulzoda Abdurazoq qizi,

Toshkent Xalqaro Kimyo Universiteti Namangan filiali

Maxsus pedagogika (logopediya) yo‘nalishi magistranti

Annotatsiya. Mazkur maqolada nutq nuqsoniga ega bo‘lgan bolalar bilan olib boriladigan logopedik korreksion ishlar jarayonida ota-onalarni faol jalb etishning nazariy va amaliy jihatlari yoritilgan. Tadqiqotda nutq buzilishlarini samarali bartaraf etishda oilaviy muhitning, ayniqsa ota-onaning pedagogik va psixologik hamkorligining ahamiyati tahlil qilinadi. Ota-onalarning logopedik mashg‘ulotlarda ishtiroki bolada nutq rivojlanishini jadallashtirishi, motivatsiyani oshirishi hamda mashg‘ulotlar uzluksizligini ta‘minlashi ilmiy asosda izohlanadi.

Kalit so‘zlar: nutq nuqsoni, logopedik korreksiya, ota-onalar ishtiroki, oilaviy hamkorlik, nutq rivoji, bolalar logopediyasi, pedagog-logoped, korreksion ish, uy sharoitida mashqlar, kommunikativ kompetensiya.

Аннотация. В данной статье освещаются теоретические и практические аспекты активного вовлечения родителей в процесс логопедической коррекционной работы с детьми, имеющими речевые нарушения. В исследовании анализируется значение семейной среды, особенно педагогического и психологического сотрудничества родителей, в эффективном преодолении речевых нарушений. Научно обосновано, что участие родителей в логопедических занятиях способствует ускорению речевого развития ребёнка, повышению мотивации, а также обеспечивает непрерывность занятий.

Ключевые слова: речевые нарушения, логопедическая коррекция, участие родителей, семейное сотрудничество, развитие речи, детская логопедия, педагог-логопед, коррекционная работа, упражнения в домашних условиях, коммуникативная компетенция.

Abstract. This article highlights the theoretical and practical aspects of actively involving parents in the process of speech therapy correctional work with children who have speech disorders. The study analyzes the importance of the family environment, particularly the pedagogical and psychological cooperation of parents, in effectively overcoming speech impairments. It is scientifically substantiated that parental participation in speech therapy sessions accelerates the child's speech development, increases motivation, and ensures the continuity of the sessions.

Keywords: speech disorder, speech therapy correction, parental involvement, family cooperation, speech development, pediatric speech therapy, speech therapist, correctional work, home-based exercises, communicative competence.

Kirish. Bugungi kunda maktabgacha va maktab yoshidagi bolalar orasida turli darajadagi nutq nuqsonlarining uchrashi tobora ko‘payib bormoqda. Nutq buzilishlari bolaning nafaqat muloqot jarayoniga, balki uning psixik rivojlanishi, ijtimoiy moslashuvi, ta‘lim jarayonidagi muvaffaqiyati hamda shaxs sifatida shakllanishiga salbiy ta‘sir ko‘rsatadi. Ayniqsa, nutqning fonetik-fonematik, leksik-grammatik jihatdan yetarli darajada rivojlanmaganligi bolada bilimlarni o‘zlashtirishda qiyinchiliklar tug‘diradi va o‘ziga bo‘lgan ishonchning pasayishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli nutq

nuqsonlarini erta aniqlash va ularni korrektsiyalash bugungi ta'lim tizimining dolzarb vazifalaridan biridir.

Adabiyotlar tahlili. Logopediya va maxsus pedagogika sohasidagi ilmiy manbalar nutq nuqsonlariga ega bolalar bilan ishlashda kompleks yondashuv, xususan, oila va mutaxassis hamkorligining muhimligini alohida ta'kidlaydi. Tadqiqotlarda nutq buzilishlarini bartaraf etishda logopedik mashg'ulotlar bilan bir qatorda uy sharoitidagi mustahkamlovchi mashqlar va ota-onalarning faol ishtiroki zarurligi asoslab berilgan. Shuningdek, adabiyotlarda ota-onalarning pedagogik va logopedik savodxonligini oshirish orqali bolalarning nutqiy rivojlanish samaradorligini sezilarli darajada yaxshilash mumkinligi qayd etiladi. Shu bilan birga, ayrim ishlarda ota-onalarni korrektsion jarayonga jalb etishning samarali shakl va metodlarini yanada takomillashtirish zarurati mavjudligi ko'rsatib o'tiladi.

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur tadqiqotda tizimli va kompleks yondashuv asosida nutq nuqsoniga ega bolalar bilan olib boriladigan logopedik korrektsion ishlar tahlil qilindi. Ilmiy adabiyotlarni o'rganish, pedagogik kuzatuv, suhbat hamda amaliy tajribalarni umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Ushbu yondashuv ota-onalarni logopedik jarayonga jalb etishning samaradorligini aniqlash va ilmiy xulosalar chiqarishga imkon berdi.

Tahlillar va natijalar. Logopedik korrektsion ishlar an'anaviy tarzda asosan mutaxassis – logoped tomonidan olib boriladi. Biroq zamonaviy ilmiy tadqiqotlar va amaliy tajribalar shuni ko'rsatadiki, faqatgina mutaxassis faoliyati bilan cheklanib qolish kutilgan natijani to'liq ta'minlay olmaydi. Nutq rivojlanishi uzluksiz jarayon bo'lib, u bolaning kundalik hayoti, muloqoti va faoliyati bilan chambarchas bog'liqdir. Shu nuqtayi nazardan, ota-onalarni logopedik korrektsion jarayonga faol jalb etish nutq buzilishlarini samarali bartaraf etishning muhim shartlaridan biri hisoblanadi.

Oila bolaning birlamchi ijtimoiylashuv muhiti bo'lib, undagi nutqiy muhitning sifati, ota-onaning bola bilan muloqoti, nutq madaniyati va tarbiyaviy yondashuvi nutq rivojiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Ota-onalar logoped tavsiyalarini to'g'ri tushunib, ularni uy sharoitida muntazam qo'llab borish orqali korrektsion mashg'ulotlarning samaradorligini sezilarli darajada oshirishlari mumkin. Ayniqsa, bolaning nutqiy mashqlarni takrorlashga bo'lgan motivatsiyasi, ijobiy emotsional holati va o'zlashtirish jarayoni ota-onaning qo'llab-quvvatlashi bilan yanada kuchayadi.

Mazkur maqolada nutq nuqsoniga ega bo'lgan bolalar bilan ishlashda ota-onalarni logopedik korrektsion ishiga jalb etishning zarurati, mazmuni va ahamiyati ilmiy-nazariy jihatdan asoslab beriladi. Shuningdek, pedagog-logoped va ota-onalar o'rtasidagi hamkorlikning samarali shakllari, ularning nutqni rivojlantirish jarayonidagi o'zaro mas'uliyati va roli yoritiladi. Ushbu masala maxsus pedagogika va logopediya sohasida dolzarb bo'lib, bolalarning nutqiy rivojlanishini ta'minlashda kompleks yondashuvni talab etadi.

Nutq nuqsonlariga ega bo'lgan bolalar bilan olib boriladigan logopedik korreksion ishlar bolaning nutq faoliyatidagi kamchiliklarni aniqlash, ularni tizimli va bosqichma-bosqich bartaraf etishga qaratilgan murakkab pedagogik jarayondir. Ushbu jarayon fonetik-fonematik rivojlanish, lug'at boyligini kengaytirish, grammatik tuzilmani shakllantirish hamda bog'langan nutqni rivojlantirishni o'z ichiga oladi. Logopedik mashg'ulotlarning samaradorligi esa ularning faqat maxsus muassasada o'tkazilishi bilan emas, balki bolaning kundalik hayotida davom ettirilishi bilan chambarchas bog'liqdir.

Amaliy tajribalar shuni ko'rsatadiki, logoped tomonidan haftasiga bir necha marotaba o'tkaziladigan mashg'ulotlar, agar uy sharoitida mustahkamlanmasa, kutilgan natijani bermasligi mumkin. Shu bois, korreksion ishlarni samarali tashkil etishda ota-onalarning faol ishtiroki alohida ahamiyat kasb etadi. Ota-onalar bolaning nutqiy rivojlanish jarayonida doimiy ishtirokchi bo'lib, logoped tavsiyalarini to'g'ri va tizimli ravishda amalga oshirish orqali natijadorlikni oshiradilar.

Ota-onalarni logopedik korreksion ishiga jalb etish bolaning nutqiy muammolariga nisbatan yagona pedagogik yondashuvni shakllantirish imkonini beradi. Oila va mutaxassis o'rtasidagi hamkorlik bolaning nutqiy rivojlanishi uchun qulay muhit yaratadi. Ota-onalar logoped tomonidan belgilangan mashqlarni uy sharoitida muntazam takrorlash orqali bolada nutqiy ko'nikmalarning mustahkamlanishiga erishadilar.

Bundan tashqari, ota-onaning faol ishtiroki bolaning emotsional holatiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Bola ota-onasi tomonidan qo'llab-quvvatlanayotganini his etgan holda mashg'ulotlarga ko'proq qiziqish bildiradi, o'z nutqidagi o'zgarishlarga ishonch hosil qiladi. Bu esa nutqni korreksiyalash jarayonida muhim bo'lgan motivatsion omilni kuchaytiradi. Ota-onalar bola bilan muloqot jarayonida nutqiy xatolarga to'g'ri munosabatda bo'lishni o'rganib, tanqid o'rniga rag'batlantirish va qo'llab-quvvatlash usullaridan foydalanishni o'zlashtiradilar.

Logopedik amaliyotda ota-onalarni jalb etishning turli shakllari mavjud. Bularga individual maslahatlar, guruhiy seminarlar, ochiq mashg'ulotlar hamda uy sharoitida bajariladigan maxsus mashqlarni tushuntirish kiradi. Individual maslahatlar orqali ota-onalarga bolaning nutq nuqsoni turi, uning kelib chiqish sabablari va korreksion ishlarning mazmuni haqida batafsil ma'lumot beriladi.

Ochiq mashg'ulotlar ota-onalarga logopedik mashqlarni qanday qilib to'g'ri bajarish, bolani mashg'ulot jarayonida qanday rag'batlantirish lozimligini amaliy tarzda ko'rsatib beradi. Uy vazifalari esa ota-onalar ishtirokida bajarilishi orqali bolaning nutqiy faoliyatini kundalik hayot bilan integratsiyalash imkonini yaratadi. Masalan, kundalik suhbatlar, ertak o'qish, rasmlar asosida hikoya tuzish, artikulyatsion mashqlarni o'yin shaklida bajarish ota-onalar yordamida yanada samarali kechadi.

Ota-onalarni logopedik korreksion ishiga jalb etish faqatgina mashqlarni bajarish bilan cheklanib qolmasligi lozim. Eng muhim jihatlardan biri ota-onalarda logopedik madaniyatni shakllantirishdir. Bu tushuncha ota-onaning nutq buzilishlariga to'g'ri

munosabati, bolaning imkoniyatlarini real baholashi va sabr-toqat bilan yondashishini o'z ichiga oladi. Logopedik bilimlarga ega bo'lgan ota-ona bolaning nutqidagi o'zgarishlarni to'g'ri baholab, jarayonning sekin kechishini tabiiy hol sifatida qabul qiladi. Xulosa qilib aytganda, ota-onalarni logopedik korreksion ishiga jalb etish bolaning nutqiy rivojlanishida muhim pedagogik shartlardan biri bo'lib, bu hamkorlik nutq nuqsonlarini bartaraf etishda kompleks va barqaror natijalarga erishish imkonini beradi.

Nutq nuqsoniga ega bo'lgan bolalar bilan olib boriladigan logopedik korreksion ishlarning samaradorligi ko'p jihatdan pedagog-logoped va ota-onalar o'rtasidagi hamkorlikning qanchalik to'g'ri va tizimli yo'lga qo'yilganiga bog'liqdir. Tadqiqot jarayonida tahlil qilingan nazariy va amaliy jihatlar shuni ko'rsatadiki, faqatgina logoped mashg'ulotlari bilan cheklanib qolish bolada barqaror va uzoq muddatli nutqiy ijobiy o'zgarishlarni ta'minlash uchun yetarli emas. Aksincha, ota-onalarni logopedik korreksion jarayonning faol ishtirokchisiga aylantirish nutqni rivojlantirish samaradorligini sezilarli darajada oshiradi.

Ota-onaning doimiy qo'llab-quvvatlashi, uy sharoitida logoped tomonidan tavsiya etilgan mashqlarni muntazam bajarilishi bolada hosil qilingan nutqiy ko'nikmalarni mustahkamlashga xizmat qiladi. Shu bilan birga, oiladagi ijobiy emotsional muhit bolaning mashg'ulotlarga bo'lgan motivatsiyasini kuchaytirib, o'z nutqidagi o'zgarishlarga nisbatan ishonch hissini shakllantiradi. Ota-onalar tomonidan rag'batlantirish, sabr-toqat va tushunish bilan yondashish nutqiy rivojlanishda muhim psixologik omil sifatida namoyon bo'ladi.

Xulosa. Maqolada keltirilgan tahlillar asosida shuni xulosa qilish mumkinki, ota-onalarning logopedik bilim va ko'nikmalarini oshirish, ularni korreksion jarayonga ongli ravishda jalb etish bolalarda kommunikativ faoliyatni rivojlantirish, nutq buzilishlarini kamaytirish hamda bolaning ijtimoiy moslashuvini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Shu sababli logopedik amaliyotda ota-onalar bilan hamkorlikni yo'lga qo'yish, ularning pedagogik madaniyatini shakllantirish va muntazam metodik yordam ko'rsatish dolzarb vazifalardan biri bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Logopediya / Tahrir hay'ati: R.M.Qodirova – Toshkent: O'qituvchi, 2018.
2. Maxsus pedagogika / R.M.Qodirova, N.R.Mahmudova – Toshkent: Fan va texnologiyalar, 2019.
3. Bolalar nutqini rivojlantirish metodikasi / Sh.S. Jo'rayev – Toshkent: Innovatsiya-Ziyo, 2020.
4. Nutq buzilishlari va ularni bartaraf etish / N.M. Tursunova – Toshkent: O'qituvchi, 2017.
5. Logopedik ish asoslari / D.A. Abdullayeva – Toshkent: Fan, 2016.
6. Oilaviy pedagogika / M.X. Xudoyberganova – Toshkent: Sharq, 2018.
7. Maxsus ehtiyojli bolalar bilan ishlash / R.S. Karimova – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2021.
8. Logopediya / L.S. Volkova – Moskva: Prosveshchenie, 2015.
9. Defektologiya asoslari / V.I. Seliverstov – Moskva: Akademiya, 2016.
10. Nutq rivojlanishining buzilishlari / R.E. Levina – Moskva: Pedagogika, 2014.
11. Bolalarda nutq va muloqot muammolari / G.A. Volkova – Sankt-Peterburg: Piter, 2017.
12. Inklyuziv ta'lim va logopediya / Z.T. Ismoilova – Toshkent: Fan va ta'lim, 2022.

13. G.Jumanazrova. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ingliz tilidagi og'zaki nutq kompetensiyasini shakllantirish jarayonida interaktiv metodlardan foydalanish metodikasi. TADQIQOTLAR Jahon ilmiy – metodik jurnali 70 - SON Sentabr– 2025. ISSN:3030-3613
14. G.Jumanazarova. The features of the works of uzbek family scholar Abdurashid Munavvarov in the development of the pedagogical system of proper organization of family upbringing. Jurnal Ilmu Sosial, Politik dan Humaniora Vol: 4, No 1, 2024, ISSN: 2798-8260. pp. 1-7.

